

Raadsvoorstel

Onderwerp **Plan van aanpak Onderzoek Joodse eigendommen tijdens en na WO II**
Steller/telnr. Arno Muis/ 7854 Bijlagen 2

Classificatie

Portefeuillehouder Vertrouwelijk
Koen Schuiling Raadscommissie

Langetermijn agenda (LTA) LTA ja: Maand okt Jaar 2021
Raad LTA nee: Niet op LTA

Voorgesteld raadsbesluit

De raad besluit:

- I. kennis te nemen van het plan van aanpak voor het onderzoek naar het handelen van de gemeente ten aanzien van Joodse eigendommen 1940-1955;
- II. het onderzoek naar het handelen van de gemeente ten aanzien van joodse eigendommen 1940-1945 aan te merken als een meerjarig exploitatie project;
- III. de onderzoekskosten voor de eerste en tweede fase van het onderzoek, begroot op € 260.000,-, te dekken uit de algemene reserve;
- IV. de gemeentebegroting 2021 op programmaniveau te wijzigen.

Samenvatting

Er is een vooronderzoek uitgevoerd naar de feiten en het overheidshandelen met betrekking tot Joodse eigendommen in de gemeente Groningen (incl. toenmalige gemeenten) tijdens en na de Tweede Wereldoorlog (1940-1955).

Het vooronderzoek geeft een indringende schets van de oorlogsjaren en de naoorlogse periode in Groningen. Het geeft inzicht in de feitelijke gebeurtenissen en roept tegelijkertijd tal van verdiepingsvragen op wat er precies is gebeurd, wat daarbij de rol van de gemeente is geweest en welke consequenties een en ander heeft gehad.

Het college heeft naar aanleiding van de resultaten van het vooronderzoek besloten een vervolgonderzoek te laten uitvoeren op basis van een nader uit te werken plan van aanpak.

In de aanpak van het vervolgonderzoek wordt voorgesteld dat gefaseerd uit te gaan voeren.

B&W-besluit d.d.: 16-03-2021

Vervolg voorgesteld raadsbesluit

Aanleiding en doel

Naar aanleiding van uitgevoerde onderzoeken in met name Amsterdam en Den Haag en individuele vragen van nabestaanden van Joodse families is in opdracht van het college een vooronderzoek gedaan naar de feiten en het overheidshandelen met betrekking tot de Joodse eigendommen in de gemeente Groningen (incl. toenmalige gemeenten Hoogkerk, Noorddijk, ten Boer en Haren) tijdens en na WO II. Het doel is enerzijds objectief: wat is er allemaal gebeurd, in welke context, met en door welke betrokkenen. Welke rol heeft specifiek de gemeente gespeeld in de oorlog en daarna met name bij de opvang en het rechtsherstel van gedupeerde Joden.

En vervolgens, dat wetende: wat vinden wij er nu van en is er aanleiding voor vervolgonderzoek?

Het college heeft naar aanleiding van de resultaten van het vooronderzoek besloten een vervolgonderzoek te laten uitvoeren op basis van een nader uit te werken plan van aanpak.

Kader

Met betrekking tot het overheidshandelen zijn landelijk verschillende recente voorbeelden waarbij enerzijds serieus feitelijk onderzoek is gedaan en waarbij ook een moreel en soms financieel eerherstel heeft plaatsgevonden (o.a. G4 gemeenten, NS). Daarmee is een trend gezet.

Aan individuele families is toegezegd hun aangedragen casuïstiek te onderzoeken.

De gemeente wil een rechtvaardige en transparante overheid zijn.

Argumenten en afwegingen

Uit het vooronderzoek komt naar voren dat het vraagstuk naar het gemeentelijk handelen tijdens en na de oorlog breder en dieper ligt dan alleen de problematiek rond Joods onroerend goed. Joodse eigenaren van onroerend goed vormden slechts een klein deel van de Joodse gemeenschap. De meeste Joodse inwoners huurden woningen of kamers.

Wat is er met deze grote groep gebeurd, tijdens de bezetting en hoe verging het Joodse inwoners die teruggekomen zijn?

En als we het over “de gemeente” hebben, gaat het dan om het gemeentebestuur of ook over het ambtelijk apparaat, de gemeentepolitie, gemeentebedrijven? En hoe reageerde de Groninger samenleving en welke houding nam de gemeente daarin aan?

Het vooronderzoek is gestart naar aanleiding van uitgevoerde onderzoeken rond Joods onroerend goed in andere steden (met name Amsterdam en Den Haag) en individuele vragen aan onze gemeente van nabestaanden van Joodse families. Die basisvraag: feiten en overheidshandelen met betrekking tot Joodse eigendommen, moet als eerste worden beantwoord in de eerste fase.

Voorgesteld wordt daarom het onderzoek in twee fasen te doen, om nog dit jaar deze basisvraag te kunnen beantwoorden. Vervolgens kan het bredere onderzoek worden opgepakt.

Fase 1 (februari – augustus 2021)

Het onderzoek zal zich richten op feiten rond de onteigening en restitutie van Joodse eigendommen (onroerend goed - woningen, bedrijfspanden en gronden- inclusief de problematiek van gemeentelijke (na)heffingen) en de opvang en het rechtsherstel van gedupeerde Joden. Het gaat daarbij om de vraag of de gemeente iets heeft gedaan wat ze niet had moeten doen en proberen een antwoord te vinden op de vraag of de gemeente iets niet gedaan heeft, wat zij wel had moeten doen.

Naast veel en gevarieerd bronnenonderzoek zullen ook een aantal casestudies worden gedaan rond onroerend goed in de stad, Ten Boer en Haren.

Deze fase wordt afgesloten met een rapport in de lijn van eerdere rapporten zoals die ten aanzien van Utrecht en Rotterdam zijn verschenen.

Fase 2 (daarop volgend, tot ca mei 2022)

In deze fase wordt onderzocht wat er met Joodse medeburgers is gebeurd tijdens de oorlog. Het gaat om een onderzoek in bredere zin, waarin verschillende soorten vragen onderzocht worden. Het gaat dan onder meer om: “wat was de rol van ambtenaren, burgemeester, politie, vervoerbedrijf, woningbedrijf etc. in en na afloop van de oorlog”, “wat is er gedaan bij de terugkeer en opvang van Joden”, “hoe valt de houding van de gemeente te duiden?”, “hoe reageerde de Groningse samenleving in de eerste jaren na de oorlog in materiële en immateriële zin op de terugkeer en opvang van Joodse oorlogsslachtoffers?”

Onderzoeksgroep

Het vooronderzoek is uitgevoerd door een team met een onderzoeker en een hoogleraar van de RUG-faculteit (recente) Geschiedenis, een private onderzoeker/publicist met ervaring in de Joodse (oorlogs)geschiedenis en de gemeentearchivaris van Groninger Archieven. Dit onderzoeksteam wil zich ook verbinden aan het vervolgonderzoek. Omdat het bronnenonderzoek omvangrijk is, specifieke deskundigheid vraagt én omdat de doorlooptijd beperkt moet worden, is de groep uitgebreid met twee andere onderzoekers en twee stagiaires van de RUG. De onderzoeksgroep staat onder inhoudelijke en methodische leiding van prof.dr. Maarten Duijvendak van de RUG.

Externe begeleiding

Dat het onderzoek wordt uitgevoerd onder leiding van de RUG geeft veel vertrouwen in de objectiviteit en kwaliteit ervan. Maar omdat de gemeente opdrachtgever en betrokkene tegelijk is in het onderzoek, is het wenselijk dat er geen misverstanden kunnen komen over de inhoud en aanpak van het onderzoek.

Voor de borging van die noodzakelijke kwaliteit wordt daarom een externe begeleidingscommissie gevormd:

Prof.mr. Hans Engels (em. bijzonder hoogleraar Decentraal Bestuur, voormalig burgemeester Loppersum.) voorzitter;

Dr. Hinke Piersma (onderzoeker NIOD) lid;

Dr. Frank Vermeer (voorzitter Stichting Oorlogs en Verzetscentrum Groningen, OVCG) lid.

Het onderzoek zal veel informatie opleveren. Daarbij is het vervolgens aan het college en de raad om de uitkomsten te duiden. Juridisch, maar vooral vanuit moreel-ethisch perspectief.

Overwogen kan worden ook specifiek daarvoor extern advies in te winnen.

Maatschappelijk draagvlak en participatie

Maatschappelijk staat het overheidshandelen ten tijde van de tweede wereldoorlog en de periode daarna in de belangstelling. Daaruit voort komt de nationale en regionale media interesse in het onderwerp. Voorts geldt ook dat Joodse nabestaanden zich melden in het publieke debat met verschillende vragen. In Groningen is inmiddels contact gelegd met de Joodse gemeente en de stichting OVCG.

Financiële consequenties

Het vervolgonderzoek vraagt om een substantieel budget vanwege de in te huren bronnen-onderzoekscapaciteit en honorarium voor de inzet van de Rijks Universiteit Groningen (RUG). Op basis van het plan van aanpak is een onderzoeksgroep van 8 personen samengesteld en wordt een begeleidingscommissie gevormd.

Voor de eerste fase van het onderzoek, dat duurt tot en met augustus, zijn de onderzoeks- en begeleidingskosten begroot op € 110.000,-.

De tweede fase van het onderzoek, dat in zijn vraagstelling en aanpak breder en dieper is, gaat ca € 150.000,- kosten.

De onderzoekskosten zijn niet opgenomen in de begroting 2021. Voorgesteld wordt de totale onderzoekskosten, begroot op € 260.000,- te dekken uit de algemene reserve. Dit leidt tot een beperkte verslechtering van de ratio van het weerstandsvermogen (0,2%).

Met de bijgaande begrotingswijziging worden de benodigde middelen overgeheveld van de algemene reserve naar het deelprogramma 12.1 (College en Raad). Op het beleidsveld 12.1.2 worden de kosten verantwoord.

Begrotingswijziging 2021									
Voorstel onderzoek Joodse eigendommen tijdens en na WO II									
Betrokken directie(s)	Concernstaf								
Naam voorstel	Voorstel onderzoek Joodse eigendommen tijdens en na WO II								
Besluitvorming (orgaan + datum)	Raad								
Incidenteel / Structureel	I								
Soort wijziging	Exploitatie								
Financiële begrotingswijziging						Bedragen x 1.000 euro			
Deelprogramma	Programma	I/S	Lasten	Baten	Saldo voor res. mut.	Toev.res.	Ontfr. res.	Saldo na res. mut.	
12.1 College en Raad	12. College, raad en gebiedsgericht werken	I	260		-260		260	0	
TOTALEN BEGROTINGSWIJZIGING			260	0	-260	0	260	0	

Meerjarig exploitatie project

De looptijd van het project is langer dan een jaar. Een deel van de kosten zullen doorlopen in 2022. Middelen die overblijven in 2021 dienen behouden te blijven voor de looptijd van het project. Door het project aan te merken als een meerjarig exploitatieproject, zal worden voorgesteld om middelen die overblijven in 2021 te bestemmen voor uitvoering van het project in de restant periode. Nadere informatie is opgenomen in onderstaand format.

Meerjarige exploitatie projecten									
(Bedragen * 1.000 euro)									
			Begrote		Begrote	Begrote	Begrote	Begrote	Begrote
			uitgave	uitgave	uitgave	uitgave	uitgave	uitgave	uitgave
		Looptijd	Totaal budget	n 2021	n 2021	n 2022	n 2023	n 2024	n 2025
Naam									
Onderzoek Joodse eigendommen tijdens en na WO II		2021-2022	260	170		90			
Toelichting:									
1. Besluit van vaststelling van het meerjarige project									
2. De achtergrond/redenen voor het starten van het project	Er is een vooronderzoek uitgevoerd naar de feiten en het overheidshandelen met betrekking tot Joodse eigendommen in de gemeente Groningen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog (1940-1955). Het vooronderzoek geeft een indringende schets van de oorlogsjaren en de naoorlogse periode in Groningen. Het geeft inzicht in de feitelijke gebeurtenissen en roept tegelijkertijd tal van verdiepingsvragen op wat er precies is gebeurd, wat daarbij de rol van de gemeente is geweest en welke consequenties een en ander heeft gehad.								
3. De aansluiting op de doelstellingen raad en/of college	Het college heeft naar aanleiding van de resultaten van het vooronderzoek besloten een vervolgonderzoek te laten uitvoeren op basis van een nader uit te werken plan van aanpak.								
4. Alle mogelijke opties die zijn overwogen	Ja								
5. De dekking van het project	260 duizend euro wordt gedekt uit de algemene reserve								

Overige consequenties

-

Vervolg

Het onderzoek richt zich op een deels onbekend terrein en zal daarom opgedeeld worden in een aantal onderzoekslijnen met tussenresultaten. Dat biedt ruimte om tussentijds aanpak en focus in overleg met de portefeuillehouder en de begeleidingscommissie aan te passen.

De casuïstiek die nabestaanden van Joodse families al hebben of nog zullen aandragen wordt betrokken in de eerste fase van het onderzoek.

Lange Termijn Agenda

Naar verwachting kan het eindrapport over de eerste fase van het onderzoek in september in het college worden besproken. En daarna in oktober in de gemeenteraad.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

burgemeester,
Koen Schuiling

secretaris,
Christien Bronda

Dit raadsvoorstel is elektronisch aangemaakt en daarom niet ondertekend.